

Minnen från Skackerud, Ånimskog, Dalsland

av Nils Petersson 2008

Jag som bidrar med den här redogörelsen för livet på gården Skackerud i Ånimskog heter Nils Petersson. Jag föddes 1922 och kom att vistas på gården under längre som kortare perioder fram till tonåren. "Min historia" kan säkert vara intressant för dagens Ånimskogsbor, ty den omspanner en tid som blev något av ett förstadium till brytpunkten mellan det gamla och det nya 1900-talet, där den viktiga skiljelinjen blev andra världskriget. Före andra världskriget var t ex mekaniseringsgraden låg på gårdarna och moderna bekvämligheter var ovanliga i bostäderna. Det är den tiden jag ska berätta om.

Höskörd på 40-talet, stånghässja vid Skackerud

Åren på Skackerud gav mig blodad tand - bonde skulle jag bli - ödet och bildningsintresset styrde mig till Berga Lantbruksskola utanför Stockholm. Där mötte jag Anna-Britta. Tillsammans har vi skött vår gård Skarplöt i Västerhaninge 45 fina år. Dock hänger sedan ungdomen halva hjärtat kvar "där jag som barn har lekt".

Min mormor hette Julia och morfar Johan Jansson, som var en mycket skicklig möbelsnickare och smed. Han finns omnämnd i årsboken

"Hembygden", vilket år har jag i dagsläget inte klart för mig, men sannolikt i något av numren under 1970-1980-talen. Enligt uppgift ska han ha tillverkat de vackra stolar som står framme vid altaret i Ånimskogs kyrka.

Man kan säga att världen är bra liten eller väldigt stor - det är bara att välja. Julia och Johan utvandrade i varje fall från Ånimskog till Amerika i unga år. När så skedde är jag lite osäker på. Där möttes de unga första gången någon gång mellan 1880-1885. Dessförinnan hade de faktiskt aldrig sett varandra, trots att de var från samma socken.

Mormor, som var enda barnet på Skackerud, - gården kom i hennes släkt ägo på 1700-talet, -var blott 18 år när hon reste till det stora landet i väster. Tufft gjort men så var hon också företagsam och väl organiserad i huvudet, något jag har i friskt minne.

Skälet till att Johan och Julia reste till Amerika var samma som för så många andra dalsländska ungdomars. 1800-talets andra hälft präglades nämligen av missväxter år från år främst beroende på ensidig odling av havre i kombination med otillräcklig gödsling av åkermarken. Samtidigt var befolkningsökningen mycket stor, bristen på arbetstillfällen var skrikande eftersom det sena 1800-talets industrialisering ännu låg i sin vagg. Jord lämplig för nyodling fanns knappast kvar. Och kalla vårar med långvarig tjäle och frost gjorde också sitt till för att öka nöden på landsbygden i Dalsland.

Morbror Henning Jansson hämtar ved på 40-talet

De flesta som reste till Amerika tänkte stanna för gott, färre tänkte i första hand på att återvända till hembygden med dollars på fickan för att köpa en egen gård. Efter tio år återvände Julia och Johan till Julias födelsegård, Skackerud. Lyckan stod dem bi - med tiden föddes tre barn, min mor Mabel, mina morbröder Oscar och Henning. Julia fick ett ganska långt, strävsamt liv. Hon var född 1865, gick

bort 1933, 68 år gammal, och morfar, som var född 1860, fick ett ännu längre liv -1948 gick han bort, då hela 88 år gammal.

Livet på Skackerud på 1920-och 1930-talen minns jag mycket väl. Mangårdsbyggnaden är sannolikt byggd före mitten av 1800-talet. Den innehöll då två rum och kök på bottenvåningen och ett stort rum på övre. Uppvärmningen var som i alla andra gårdar på den tiden, d . v . s . vedspis i köket och kakelugnar i rummen på nedre våningen och öppen spis på övre. Och vatten finns inte indraget och utedasset var den gängse "bekvämligheten", där "Åhlén-Holms" -katalogen, "Clas Ohlsson" -katalogen och "Dalslänningen" gav vidgade perspektiv på tillvaron.

Belysningen på Skackerud var däremot ovanligt modern. Min morbror Henning - ett omvittnat begåvat "landsbygds geni" som borde ha getts möjlighet att gå på Chalmers eller KTH -konstruerade både bl a vindgeneratorer och ett minikraftverk som försåg gården med elström, och dessutom fick gården och några närliggande ställen modern "infrastruktur" sig emellan genom Hennings hembyggda telefoner och teleledningar! Den elström som Hennings "kraftkällor" alstrade lagrade han i stora ackumulatorbatterier som han köpte hos SJ i Åmål. Henning satte även upp elstängsel. "Jädrans" Henning bad mig kolla om strömmen gick fram genom att pinka på tråden – och det gjorde den verkligen

Hästen Kutte, bröderna Björn och Nils Petersson i början på 1930-talet

Skackeruds Mangårdsbyggnad 2008

Morfar arbetade mest i snickarstugan och smedjan med olika beställningsjobb. Min mor Mabel ärvde många vackra möbler efter morfar vilka går i arv släkten, andra finns utspridda i Ånimskog och på olika håll i landet. Morfars snickarstuga var en verklig sevärdhet med alla verktyg för handaslöjd - moderna eldrivna verktyg saknades helt på den tiden. Morbror Hennings elproduktion räckte nämligen bara till lite belysning i köket och i några rum. Många verktyg - en del verkliga små konstverk - hade morfar tillverkat själv. Efter auktionen på Skackerud kom många av dem att hamna bland hemsnickrade Ånimskogsbor. Jag hoppas de vårdas ömt!

I tolvårsåldern fick jag pröva på ett full-karls-jobb. Min morbror Henning kom och frågade om jag ville plöja trädan. "Du får låna en extrahäst på Högen" sade han. Två krävdes nämligen för plojen. Mina krafter var inte så stora, så hästarna fick dra runt den, resa den klarade jag däremot. Efter en stund kände jag mig nästan som fullärd bonde - fårorna såg ju riktigt raka ut! Henning blev nöjd med mitt veckolånga dagsverke, det var det viktiga! Att jag sedan vid 23 års ålder vann en plöjningstävling på Myra i Ånimskog visar kanske att handlaget fanns tidigt.

Hästar har alltid intresserat mig. På Skackerud hade man en häst, ibland två. Hästar köptes och såldes för det mesta på marknaden i Åmål och Mellerud. Edvin Adler på Strand, som dels är morfar till min kusin Marian

Gunnarson, dels dotter till morbror Oscar, är en legendarisk travkusk och hästuppfödare av nordsvenskar, en ras som har haft och har skickliga uppfödare i norra-nordvästra Dalsland. I varje fall vet jag att Edvin någon gång sålde en häst men i övrigt fanns ingen hästuppfödare i trakten. För ägarna till socknens fölston fanns hingst bl a hos Oscar Wall i Östersbyn, Bernhardsson på Bröttel, Oscar Jansson i Lindknappen och Nilsson i Skållebyn.

En av sommarens stora höjdpunkter var hästpremieringarna i Åmål och Mellerud. Där visades mellan 150-200 hingstar, unghästar, ston, och ston med föl bundna vid sidan, upp för lika intresserade som kunniga hästkarlar som kommenterade utdelade värdebokstäver och skådepenningar. Hemfärden efter häst och vagn bjöd på många roliga inslag, speciellt som gubbarna ofta gjorde täta och intensiva "strandhugg" i gårdarna längs färdvägen. Då växladess nyheter samtidigt som vuxna bjöds på tilltugg och stämningshöjande drycker. Självt uppskattade jag som pojke om det bjöds på jordgubbar med grädde.

Långa arbetsdagar fem till sex dagar i veckan plus ladugården även på söndagar och helger medförde att fritid och sällskapsliv i dagens mening fanns det inte plats för, inte heller för dåtidens obetydliga föreningsliv eller politiskt engagemang, såvitt man inte hade en stor gård med många anställda och god ekonomi. En man som hade tid över sådant var Emil Olsson i Kingebol, som hade många järn i elden. Enligt vad min mor Mabel och mina morbröder berättat försökte den man som ägde Kingebol under den tid som mormor Julias föräldrar ägde Skackerud "komma över" Skackerud men att gården kunde räddas kvar i släktens ägo hade man blott och bart mormors mors orädda agerande att tacka för. Dock förlorade man mycket skog - dåvarande uthus på Kingebol kom att byggas av virke från Skackeruds skog. Annars, det förtjänar att påpekas, var - som jag minns - grannsämjan och hjälpsamheten stor i trakten. Det var mer eller mindre nödvändigt, ty det fanns många backstugor och torp i Åniskog där man knappt hade mat för dagen under mormors och morfars tid på Skackerud, framför allt under de sista decennierna av 1800-talet.

Trots dryga arbetsdagar med tungt arbete fanns det ändå plats för fest, t ex julkalas, ystöl etc, då morfar tog fram fiolen och bidrog till underhållningen. Under mina år på Skackerud cyklade ungdomarna på somrarna till utedansbanorna vid Lindknappen, Gläsan, Björkehagen m fl. Då kom man inte i trasiga jeans utan i bästa gå-bort-kostymen, alltid iförd snygg skjorta och "snajdig" slips och med läderskor på fötterna som gled fram över dansgolvet, och flickorna hade vackra klänningar, aldrig långbyxor, "myskläder" o dyl. Det var med andra ord stil men det kunde också gå hett till när musiken slutade för natten, inte beroende på sprit eller

"donkedrecka", utan på grund av konkurrensen om flickorna. Att ragga tjejer på andras jaktmarker var förenat med viss fara! Det var det också när "vårt" fotbollslag mötte det från Henriksholm. Då var det jämt mellan en uppvisning i tekniska finesser, tuffa tacklingar och enstaka skönspele, allt åtföljt av diverse bus och ganska oskyldiga pojkestreck på hemvägen.

Apropå cykel. Man cyklade till Åmål, t o m till Säffle, dit t ex morbror Henning cyklade till flickvän, senare hustru. Det gjordes de efter det han gjort ladugården klar på lördagskvällen. De "moderna kommunikationer" som fanns var buss och taxi hade Johan King.

På Skackerud fanns ladugård med stallplats för mellan 4 - 6 kor och 5-6 ungdjur. Tjur saknades men fanns att "tillgå mot vederlag" i granngården. Mjolkproduktion var med andra ord gårdens "nisch". Svinhus, och höns hus för trettioalet höns fanns givetvis också, plus stall med två spiltplatser, och nödvändiga uthus för gårdens behov. Här kan i förbigående berättas att på en del småställen på västsidan Animmen höll man även getter, som hos "Anna på Fjället". Där var dom så hemtama att dom gick in och ut i stugan. Tre bockar var dock ordentligt folkilskna, något min och Sven på Halvbuskerud's bakar fick kännning av. Våra energiska insatser för att höja deras frustrationsnivå gav aktning svärda resultat - med som sagt smårt samma resultat!

Ladugården var förr i tiden kvinnornas "revir", liksom stallet var männens. Handmjölkning, utgödsling och utfordring för hand var det som gällde, så också för mormor Julia. Och vatten till djuren fick bäras i hinkar från brunnen. Den belysning man hade tillgång var vanligen karbidlampor. Därför försökte man så mycket som möjligt rätta arbetsdagen efter solen gång.

Kreatureren släpptes ut mellan den 15-20 maj och togs in mellan den 10-15 september. Varje ko gav ungefär 1000 liter mjölk om året som transporterades med mjölkbil till mejeriet i Åmål. Slakteri - "Västra Sveriges" - fanns likaledes i Åmål. För nödvändig gårdsslakt anlätades Arthur King på Högen, kunnig och uppskattad yrkesman. Då man saknade frysk på den tiden blev den vanliga långtidsförvaringen nedsaltning av kött och fläsk men konservering var också vanlig.

Dagens budskap: "Ät mer fibrer och proteiner" var inte lätt att tillgodose på 1930-talet. Man satte givetvis potatis - den blå dalslandspotatisen såg jag aldrig men väl Magnum Bonum m fl sorter - , och man odlade givetvis dåtidens vanliga grönsaker. En del måste förbrukas omgående i hushållet eftersom deras hållbarhet var begränsad, andra konserverades eller "lades in", som t ex gurkor, för förbrukning i hushållet under vinterhalvåret. Bär åt man i stora mängder, t ex lingon men speciellt blåbär som plockades på Vingnäsbergen. Dit kom man efter först en roddtur över Skogsgårdsviken,

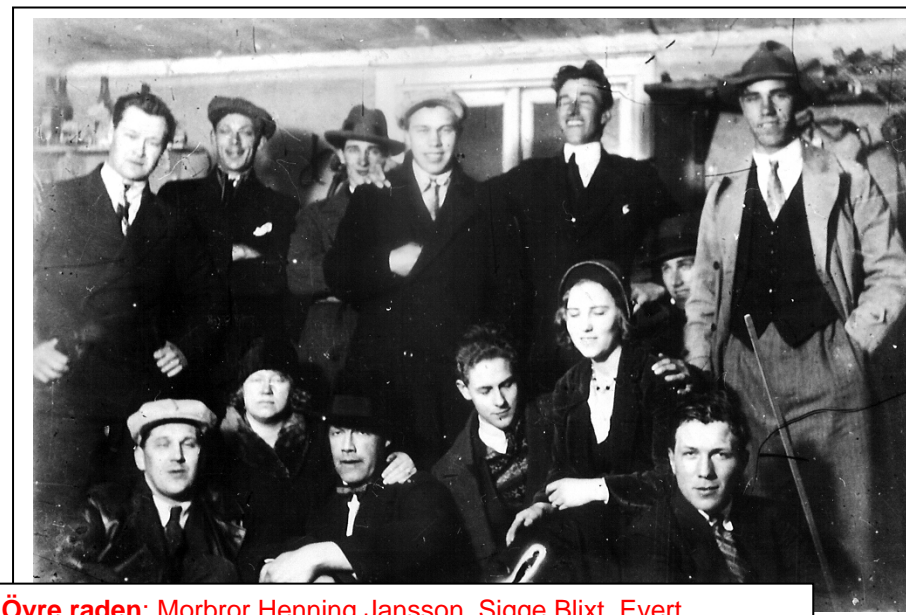
sedan väntade jobbiga uppförssträckor mot överväldigande blåbärsparadis på bergsslutningen!

Betydande delar av Ånimskog är ravinlandskap, och Skackerud ligger i ett typiskt sådant med branta gården ner mot sockenvägen. Namnet Skackerud syftar på läget - det är "skakkt", ett urgammalt uttryck för brant och lite vint. Ett vackert, talande foto, finns på sidan 32 i "Hembygden" år 1974. På dessa marker odlade mina morföräldrar vall, havre, något korn, potatis och grönsaker. Storleken på de skördar som togs är jag lite osäker på men de var i varje fall normala för trakten. 17½ tunnland utgjordes i varje fall av åker, impedimenten (exkl. vattenområden) motsvarade 8 tunnland och skogen var mellan 33-34 tunnland.

Höskörden togs i juli och torkades i hösåtar innan den kördes in. Säden togs också med "självavläggare" och bands för hand och torkades på stör innan inkörning. På senhösten skedde sedan tröskningen med hjälp av "ambulerande tröskverk", ett stort, bullrande åbåke som glädde pojkhjärtat. Maten vid tröskningen, när dagsverkare hjälpte till, måste vara rena festmaten för att mätta hårt arbetande manskroppar: rotmos och fläskben, kålsoppa med frikadeller, bruna bönor och fläsk - ja matsedeln kan göras lång! Säden kördes till Fröskog kvarn för att malas. Morbror Henning bad mig ibland: "Gulle Nisse, kan Du köra till kvarn åt mig?" Och det gjorde jag gärna mina 11-12 år till trots, och hästen "Kutte", hittade både dit och hem. Vid ett tillfälle var dock Fröskogkvarnen stängd, så jag fick fortsätta ända till Vetlanda kvarn. Allt gick bra, så jag kunde få med mig hem olika sorters mjöl till hushållet och fodermjöl och gröpe till kreaturen.

Apropå "Kutte". Denne valack, som blev 22 år, var osedvanligt klok och med tryggt temperament, även om han ibland kunde sätta folk på plats som inte visste bättre. Genom sin "förutseende slutledningsförmåga" räddade Kutte någon gång både kärra och körkarl från omkullvältning på de "skakka" gårderna och körvägarna.

Mina insatser som fullgod arbetskarl - trots ringa ålder - uppmärksammades och togs i anspråk inte bara på Skackerud utan även av Albin Skogman på Henriksholm. 1935 fick jag och Astor Skog i uppdrag att hjälpa till vid tröskningen, som pågick under två långa dagar. Sedan Albin bjudit på gratis kost och logi kunde jag i reda pengar kvittera ut 5 kr dagen, totalt 10:- kr - mycket pengar på den tiden för en trettonåring! Rovgallring hos Oskar Nilsson på Kingebol gav också pengar på fickan, närmare bestämt 3 kr, allt som allt hade jag arbetat ihop 13 kr. Värt att bevara för eftervärlden är lantarbetarlönen 1935 var 5 kr dagen.

Övre raden: Morbror Henning Jansson, Sigge Blixt, Evert Pernemyr, Adolf Erneblom, Hilding Pernemyr, Holger Erneblom
Nedre raden: Okänd, Signe Adler, morbror Oskar Jansson, Harry Frödén, okänd, okänd, Arthur King

Jämfört med i dag hade skogen inte alls samma värde på 1930-talet - byggandet var inte lika omfattande, produktionen vid massa- och pappersbruken m fl var en bråkdel av dagens o s v . Frågan är därför om det var motiverat med någon nyplantering överhuvudtaget. Morbror Henning skötte i varje fall både avverkning - ett slitgöra med "muskeldriven timmersåg" - och sedan utkörning på "getdning" på vintersnö med hjälp av "Kutte", och vid Gyltungebyn sågades det virke som behövdes för husbehov.

Skogen hade värde ur jaktsynpunkt men tillgången på älg och rådjur var mindre än i dag. Däremot var det stor tillgång på skogsfågel, som jag jagade med hagelbössa och "egentillverkade" hagelpatroner. Klart i minnet står synen av tjäderhönor med kycklingar springande omkring i bärriset i utkanten av gården under sommaren och när oktober kom samlades orrflockarna i björkarna runt mangårdsbyggnaden. Ekorrskinn betalades med fem kronor - otroligt mycket pengar på den tiden - och på "Torpet" bodde traktens ekorrjägare nummer ett, d v s Evert Pernemyr, som blev en livslång kär vän.

Min morfar tyckte mycket om att fiska. Och Ånimmen har alltid haft mycket matfisk bara man vet var man ska ta upp den. Vi fick bra med stor, fin abborre på grunden utanför Henriksholmslandet och vid Vingnässidan. Det var inte ovanligt med kvällsfångster på 30-40 matiga abborrar som skänkte nyttig omväxling i kosthållet. Men det blev ganska dryga turer med långa kvällar - i minnet framstår dom som oförglömligt sköna. Turvis rodde morfar och jag från båtstödet i "Hagetviken" i en träeka, byggd av Arthur King. Fina ekor byggde även Albert Blixt. På hemvägen prövade vi sedan gäddfiske med drag - ibland fick vi någon grov sak på kroken, ibland slet den sig och då utbrast morfar: "A hut nu reste ho!" Tänk dej, reven hade morfar flätat av tagel från svansen på "Kutte"! Den höll i alla väder, även om Ånimmens största best fastnade på draget.

Någonstans måste man ju sluta berätta. Och nu är det nog dags. I år har jag fyllt 85 år. Klart är i varje fall att tiden går men minnena består. Mina morbröder blev Ånimskog trogna, min mor Mabel och far var på grund av yrkeslivet blott "halvvägs" Ånimskogsbor men i hjärtana fullständiga Ånimskogsbor tack vare sommarstället "Haget", som mor tidigt lät morfar med hjälp av morbror Henning bygga på Skackeruds ägor vid Ånimmen och där mor och far sedan kom att vistas all ledig tid. Där har även våra barn, och barnbarn, haft långa fina somrar, och en av våra söner är nu ägare till hela fastigheten, som i dag omfattar två bostadshus. Även om huvudgården Skackerud gått ur slakten är en fin bit av den tack lov ännu i Julia och Johans ättlingars ägo. Så får det bli.

Samtliga foton av Nils Petersson